

SLOVENSTVO MED POTOMCI SLOVENCEV

POROČILO O ŠTUDIJSKEM POTOVANJU PO JUŽNI AMERIKI

Zvone Žigon

V okviru raziskovalnega dela na Inštitutu za izseljenstvo ZRC SAZU in magistrskega študija socialne in kulturne antropologije na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani sem se od konca marca do konca junija, tri mesece torej, mudil na študijskem potovanju po Južni Ameriki. Bivanje na tej celini je bilo nujno potrebno za dokončanje magistrskega dela z naslovom *Narodnostna identiteta pri potomcih slovenskih izseljencev v Južni Ameriki*, saj je tematika sveža in še razmeroma neobdelana. Ker si pri tovrstnem delu lahko le deloma pomagam s pisnimi viri, sta bila torej obiska in samo gibanje med potomci izseljencev nujna, magistrsko delo bo na ta način zgrajeno na raziskovalčevi osebni izkušnji, ki je nepogrešljiva pri kulturnoantropološkem raziskovanju.

V treh mesecih sem obiskal vsa večja središča slovenstva razen Caracasa v Venezueli (denarne in tehnične oziroma transportne težave): Buenos Aires, Mendoza, Bariloche, Rosario (Argentina), Montevideo (Urugvaj), Santiago de Chile (Čile) in Sao Paulo (Brazilija). Opravil sem več kot 70 vodenih razgovorov, če ne štejem samega bivanja pri slovenskih izseljencih oziroma njihovih potomcih, seznanil sem se z delom okoli 25 slovenskih izseljenskih ustanov in navezal stike z 20 predstavniki znanstvenih in strokovnih ustanov, ki se ukvarjajo s problematiko izseljenstva in identitete. Nastopil sem na treh slovenskih in enem argentinskem radiu in se dogovoril za štiri knjižne izmenjave z našemu inštitutu sorodnimi ustanovami.

Potovanje je bilo zaradi velikih razdalj med mesti naporno, tako psihično kot fizično, saj sem na poti – v avtobusih in avtu – prebil okroglo 190 ur in v tem času prevozil 10.500 kilometrov (na sedežu avtobusa sem "prespal" 7 noči), pri čemer ne štejem težavnega in zelo zamudnega premikanja po 15-milijonskem Buenos

Airesu in 20-milijonskem Sao Paulu. Večkrat se je zgodilo, da sem po npr. tisoč kilometrih vožnje in neprespani noči pač moral slediti dogodkom in priložnostim, se zbrano pogovarjati o zastavljeni tematiki in zvečer vse še zabeležiti v dnevniku.

NAMEN IN NAČIN

Za potovanje in bivanje med rojaki v Južni Ameriki sem se odločil že ob začetku magistrskega študija, ki je bil ves čas naravnán na problematiko migriranja in narodnostne identitete. Odločitev se je zdela še toliko bolj logična, ker sem v državah, v katere sem se namenil, že prebil pol leta, in sicer v času od oktobra 1990 do marca 1991 in v maju 1996. Čeprav sem bil prvič v teh krajih zgolj in predvsem kot popotnik, je bilo takratno potovanje odločilno za mojo raziskovalno usmeritev v prihodnosti. Ostalo je veliko vtisov in spominov, ki jih zdaj lahko primerjam s sedanjimi.

Gibanje med izseljenci in komuniciranje je bilo tokrat bistveno lažje, saj mi je bila njihova vsaj do neke mere specifična situacija in "mentaliteta" že znana, za izjemno koristno oziroma nepogrešljivo pa se je pokazalo tudi znanje španskega jezika. Pri iskanju sogovornikov sem nasplošno naletel na dober odziv, k čemur so veliko pomagali tudi nastopi v treh slovenskih radijskih oddajah.

Namen potovanja je bil torej gibati se med pripadniki druge generacije slovenskega izseljenstva – opraviti neformalne vodene pogovore in zabeležiti razmišljanja v zvezi z ohranjanjem slovenske identitete, seznaniti se z delom društev na področju identitete in navezati stike z ustanovami, ki se ukvarjajo s sorodno tematiko kot ljubljanski Inštitut za izseljenstvo.

Delo je potekalo v zelo različnih okoliščinah, saj sem težil h karseda neformalnemu stikom in sem se zato maksimalno prilagajal, skušal postati del njih, prakticirati v socialni antropologiji uveljavljen metodološki pojem "opazovanja z udeležbo". To je tudi glavni vzrok, da npr. pogovorov med kosilom ali večerjo, pa tudi sicer, večinoma nisem snemal. Pri nekaterih sogovornikih sem imel nekaj začetnih komunikacijskih težav že s tem, ker sem pač iz (nekdanj komunistične in nekaterim še danes sovražne) Slovenije, marsikoga je motilo že občasno zapisovanje misli v beležko, snemanje pa je nekoliko motilo celo osebe, vajene nastopanja v

javnosti. V prid sproščene in odprtega pogovora o sicer zelo osebnih in za nekatere intimnih vprašanjih sem največ prakticaliral pisanje dnevnika z najpomembnejšimi opažanji iz posameznih pogovorov.

Sogovornike sem spraševal o tem,

- kako, kdaj in zakaj so prišli njihovi starši v Južno Ameriko,
- kakšno je bilo prilagajanje novi domovini,
- kakšna so bila prva leta življenja za njih kot otroke: v katerem jeziku so govorili doma, kakšen je bil odnos okolice do njihove "slovenskosti", kako so kot otroci prenašali dvojnost inkulturacijskega delovanja,
- kako so svoje slovenstvo "practicirali", če so ga, kasneje,
- so imeli identitetne krize, so kdaj nameravali opustiti slovensko kulturo, jezik, prijatelje...,
- kakšno je bilo prvo srečanje z domovino staršev,
- se čutijo do neke mere tudi Slovenci in v kakšnem smislu,
- kakšen se jim kot "v izseljenstvu rojenim" zdi smisel ohranjanja slovenske identitete, jezika itd.

Posebej dobrodošli so bili obiski na domu, saj je bila tako podoba o sogovorniku popolnejša.

Srečeval sem se z izjemno raznoliko populacijo, od izobražencev do polkvalificiranih delavcev, od zelo premožnih do socialno ogroženih, od otrok do devetdesetletnikov (slednji štejejo k prvi generaciji, vendar so bila njihova pričevanja prav tako zelo dobrodošla), od apolitičnih do skrajno političnih oseb, od tekoče slovensko govorečih do tistih, ki ne znajo niti besede slovensko. Pogovori so potekali bodisi na štiri oči bodisi ob obedu z vso družino, s celo skupino, v slovenščini, španščini in tudi v angleščini.

KAKO IN KJE

Poudariti velja, da tistih, ki so popolnoma asimilirani in nimajo več nikakršnega stika s slovenstvom, enostavno nisem mogel najti, saj zaradi njihovega neodzivanja ni več sledu za njimi. Proporcionalno gledano je takih največ, še posebej

pri pripadnikih predvojne emigracije in prvega vala priseljencev v Južni Ameriki na prelomu stoletja.

Pri delu se nisem ukvarjal z zbiranjem arhivskih podatkov o prihodih Slovencev in z ugotavljanjem števila, saj so se priseljevali v različnih časovnih obdobjih kot državljani različnih držav (Avstro-Ogrske, Italije, Jugoslavije), veliko jih je imelo poitalijančene priimke, po narodnosti ali maternem jeziku priseljenca pa so v različnih državah ob prihodu spraševali zgolj v različnih krajših obdobjih ali sploh ne. V arhivih torej nikjer ni mogoče najti rubrike "priseljenci iz Slovenije", iskanje med priseljenci iz Italije, Avstro-Ogrske ali Jugoslavije pa bi moralo biti osredotočeno na izločevanje glede na (bolj ali manj ne-zanesljivo slovenske) priimke.

Sicer pa zastavljena tematika k sreči ni življenjsko odvisna od natančnih kvantitativnih izsledkov, ampak temelji na "kvalitativnih" osebnih izpovedih o načinu doživljanja narodnostne identitete.

Največ časa, približno mesec dni, sem se mudil v Buenos Airesu, kjer živi velika večina od v literaturi večkrat navajanih 30.000 priseljenih Slovencev in njihovih potomcev. Tam sem tudi obiskal največ slovenskih ustanov in opravil večino pogovorov z osebami z izjemno raznolikimi življenjskimi zgodbami in čutenjem. Precej bolj enovita podoba se je pokazala v Montevideu, kjer živijo predvsem potomci predvojnih priseljencev iz Prekmurja in deloma Primorske. Prve generacije tu skoraj ni več, tako kot tudi skoraj ni več slovenskega jezika, skupnost pa išče nove poti narodnostnega "preživetja" oziroma ohranjanja slovenske narodnostne identitete. Podobno je tudi stanje med izseljenskimi skupnostmi Beneških Slovencev, Prekmurcev in Primorcev v Buenos Airesu. Zelo podobno je med rojaki v milijonskem Rosariu, s tem da je tam vendarle opaziti določeno oživetev zanimanja za slovenstvo, predvsem po zaslugi novega, razmeroma mladega predsednika in nekaterih dejavnih posameznikov.

Obisk med rojaki v 1.500 kilometrov oddaljenih andskih Barilochah in Mendози je koristil predvsem pri mojem poznavanju življenja povojne politične emigracije in njene raznolikosti. Opaziti je bilo specifičen razvoj dogodkov, predvsem po slovenski osamosvojitvi, v teh dveh skupnostih.

Na kratko: v Barilochah je slovenski jezik zelo močan, še posebej znotraj skupnosti, opazil pa sem razdvojenost na tiste, ki brez jezika ne vidijo možnosti ohranjanja slovenske identitete (in tistih, ki ne znajo več slovensko, ali neslovenskih partnerjev ne sprejemajo najbolje, saj se bojijo prevlade španščine), in na tiste, ki ostajajo zunaj skupnosti, večinoma poročene z argentinskimi partnerji. Slednji se pritožujejo nad zaprtostjo društva in vidijo prihodnost oziroma možnost ohranjanja slovenske identitete v odpiranju in tudi brez slovenščine.

V Mendozi so razmere povsem drugačne, skupnost je namreč izjemno odprta in ima vanjo vstop vsakdo, značilni so zelo pogosti mešani zakoni in pa velika složnost, sodelovanje med pripadniki skupnosti in celo sodelovanje neslovenskih partnerjev (slovenskemu zboru dirigira Argentinec, poročen s potomko Slovencev).

V treh mesecih sem se poleg pogovorov s posamezniki, družinami in skupinami ter predstavniki slovenskih ustanov v Argentini udeležil tudi več slovenskih maš in izseljenskih družabnih dogodkov (slovenski "locro" – mineštra v Rosariu, gledališka igra v slovenščini v Buenos Airesu, zbor argentinskega odbora stranke SDS, sestanek odbora društva v Montevideu...). V Rosariu sem imel tudi predavanje o razmerah v Sloveniji in o svojem delu.

Sloenci v Čilu so v primerjavi z Argentino maloštevilni in neorganizirani, zato me težave, ki sem jih imel pri vzpostavitvi prvega stika, niso preveč presenetile. Uspelo mi je priti do nekaterih posameznikov, ki tvorijo nekakšen informacijski center za sonarodnjake na 73 naslovih, ocenjujem pa, da je v državi morda do 130 Slovencev. V glavnem so potomci zelo asimilirani ne le v jezikovnem, ampak sploh v kulturnem smislu.

Tudi potomci Slovencev v Braziliji so v veliki večini popolnoma inkulturirani. Navedbe o številu priseljencev se zelo razlikujejo in se gibljejo od 150 do 5.000. Na seznamu predsednika Zveze Slovencev Brazilije jih je nekaj čez 100, v roke pa mi je prišel seznam okoli 500 Slovencev, ki so v to državo prišli od leta 1870 naprej. Številka seveda ne zajema vseh, veliko jih je namreč takoj po prihodu odšlo na plantaže v notranjosti in so bili tako za vsakršno beleženje in raziskovanje nedosegljivi.

Pogosto sem naletel tudi na pripadnike hrvaške in predvsem litvanske emigracije, zato sem se odločil nekoliko podrobneje raziskati prav slednjo. O komparativnih izsledkih obdelave pisnega gradiva in pogovorov s potomci priseljencev iz Litve bom v magistrski nalogi pisal v posebnem poglavju.

Za konec naj omenim še zanimiv obisk v argentinskih krajih Cutral Co in Alumine. V tem patagonskem delu Argentine je od prihoda leta 1905 živel in deloval slovenski inženir in antropolog Juan Benigar. Domačini, predvsem pripadniki plemena Araucanos oziroma njihovi potomci, so spoštovali njegovo prizadevanje za ohranjanje indijanske kulture in zgradili knjižnico z njegovim imenom v Cutral Co ter uredili njemu posvečen muzej v "njegovi" vasi Alumine, kjer je tudi ulica z njegovim imenom. Imel sem srečo, da sem se lahko pogovarjal z njegovima sinovoma, po krvi pol-Slovincema in pol-Indijancema. Temu srečanju bom pri svojem delu gotovo namenil posebno pozornost.

Hvala vsem, ki so mi omogočili potovanje (ZRC SAZU, občini Postojna in Pivka ter Zavarovalnica Triglav Postojna), predvsem pa rojakom v Južni Ameriki, ki so zame žrtvovali veliko svojega dragocenega časa, mi nudili prenočišče, hrano, telefon, me včasih celo vozili od sogovornika do sogovornika, mi pomagali pri iskanju in orientaciji v tuji državi itd.!